

ТЕХНИЧЕСКА СПЕЦИФИКАЦИЯ

ЗАДАНИЕ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОРЪЧКА ЗА ОБЕКТ:

Предмет на поръчката: Изработване на Концепция за дейности за създаване на приемна зона и организиране зона за туристически атракции-възстановки и игри на открито за обект: археологически парк „Антична и средновековна крепост „Хоталич“ – идейно обемно-пространствено решение за организация на дейностите и свързаната техническа инфраструктура”, включващо следните дейности:

а) Концепция за дейности за създаване на приемна зона и организиране на зона за туристически атракции - възстановки и игри на открито ;

б) Обемно - пространствено идейно решение за приемна зона, организация на зоната за туристическите атракции - зона за възстановки и игри в имот 031005, изработване на комплексен проект за инвестиционна инициатива за приемна зона в имот 38652.31.872, землище с.Кормянско, местност Джевизни бунар - подробен устройствен план и идеен проект за обслужваща сграда и прилежащата техническа инфраструктура в съответствие с концепцията по точка „а” и задание;

в) Идеен проект за визуализиране на туристическите атракции с решение за разполагане на мобилна техническа инфраструктура за организиране на туристическите атракции в имот 031005 съгласно концепцията по точка „а”, обемно-пространствено решение, в съответствие с точка „б” и задание;

I. КРАТКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПРОЕКТА

1. ЦЕЛ НА ПРОЕКТА. ПРЕДМЕТ НА ПРОЕКТА

1.1. ЦЕЛ НА ПРОЕКТА

Целта е да се създаде приемна зона и да се създаде приемна и да се организира зона за туристически атракции-възстановки и игри на открито за обект: археологически парк „Антична и средновековна крепост „Хоталич“.

Предвижда се с дейностите да се извърват извън територията на паметника без намеса в археологическите структури, без да се извършват нови дейности по консервация, реставрация, експониране и социализация на съществуващите археологически структури.

Целта на проекта е да бъде разработена "Концепция за дейности за създаване на приемна зона и организиране зона за туристически атракции-възстановки и игри на открито за обект: археологически парк „Антична и средновековна крепост „Хоталич”, прилежащо на охранителната зона, извън граници съгласно одобрен от министъра на културата протокол на междуправителствена комисия от 02.10.2008 г., назначена със Заповед № РД-09-589/11.09.2008 г. на министъра на културата /писмо № 3253/16.10.2008г. на НИПК/ и в съответствие с предписания за опазване на територията на археологическия паметник на културата „Антична и средновековна крепост „Хоталич" в землището на с. Кормянско, общ.Севлиево, и на охранителната му зона.

Да предложи решение за създаване на приемна зона и организиране на зона за туристически атракции-възстановки и игри на открито за обект: археологически парк „Антична и средновековна крепост „Хоталич”, с осигуряване на възможност за включване на обекта в територията на културните събития за града (за фестивали, събития, аудио-визуални спектакли, за наблюдение на игри на открито и монтиране на

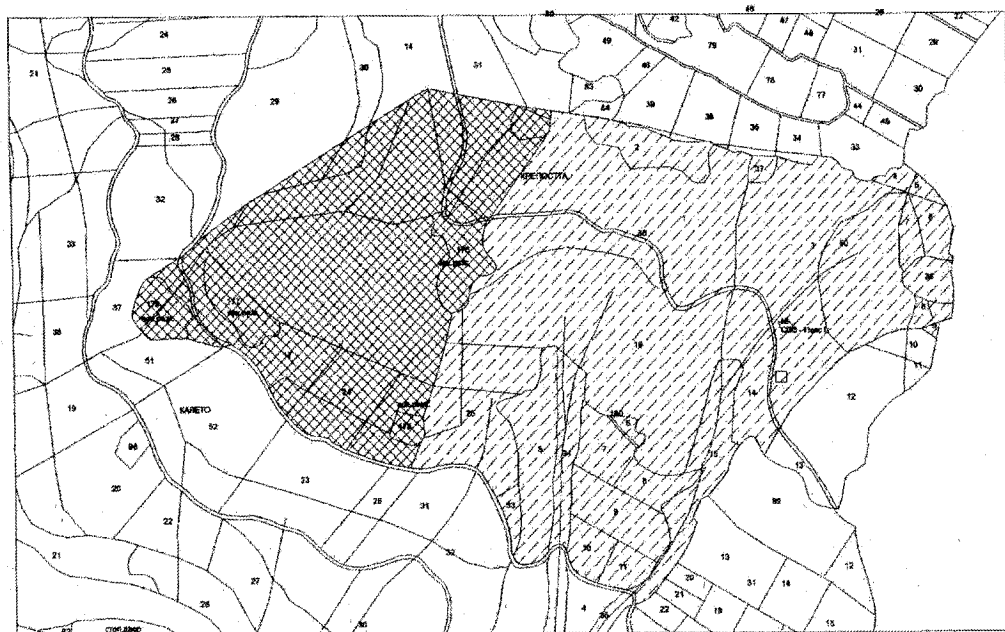
други временни инсталации от художествен характер), с включване на археологичния парк в зона за посещения, обвързани с дейността на Исторически музей – Севлиево, като зона с допълнителни функции, за интерпретации и възстановки на средновековен бит и обичаи.

1.2.Административни данни за обекта:

С протокол от заседанието на Националния съвет за опазване на паметниците на културата от 24.04.1994 г., утвърден от Зам.-министъра на културата, за археологическия паметник на културата „Антична и средновековна крепост „Хоталич“ в гр. Севлиево е определена категория „национално значение“.

Съгласно § 10, ал. 1 от ЗКН /Закон за културното наследство/ обектът „Антична и средновековна крепост „Хоталич“ в гр. Севлиево притежава статут на археологическа недвижима културна ценност с категория „национално значение“.

С одобрен от Министъра на културата протокол на междуведомствена комисия от 02.10.2008 г., назначена със Заповед № РД-09-589/11.09.2008 г. на Министъра на културата /писмо № 3253/16.10.2008г. на НИПК/ са определени граници и предписания за опазване на територията на археологическия паметник на културата „Антична и средновековна крепост „Хоталич“ в землището на с. Кормянско, общ. Севлиево, и на охранителната му зона.

ПРИЛОЖЕНИЕ КЪМ ПРОТОКОЛ НА КОМИСИЯ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА КУЛТУРАТА
ЗАП.Н РД 09-589/11.09.2008Г. ОТ 01.10.2008Г.
ЗА "АНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ "ХОТАЛИЧ"
(Д.В.БР.74/1967Г.), ОБЩИНА СЕВЛИЕВО

М 1:5000

ТЕРИТОРИЯ НА ПАМЕТНИКА
ОХРАНИТЕЛНА ЗОНА

ОДОБРЯВАМ:

МИНИСТЪР НА КУЛТУРАТА: СТЕФАН ДАНАИЛОВ

Крепостта се намира на около 6 км от гр. Севлиево, в землището на с. Кормянско. Разположена е в м. Джевизли бунар, върху най-високата западна част на рид с приблизителна ориентация З-И. Крепостта е с неправилна многоъгълна форма, следваща особеностите на терена.

Археологически проучвания са провеждани почти без прекъсвания в периода 1979 – 2008г. Разкрити са значителни части от укрепеното селище. Върху най-високата западна част на рид се разполага цитаделата, оградена от дебел крепостен зид, граден от ломени камъни на хоросанова спойка. Към момента са разкрити и консервирани повече от 900 м от крепостната стена с прилежащите ѝ кули и пет порти и потерни.

Стените са запазени до височина 3,0 м. Във вътрешността на цитаделата е разкрита малка семейна църква. Проучени са също жилищни и стопански помещения и части от средновековен некропол. Южно и югоизточно от цитаделата се разполагат жилищни квартали. Досегашните проучвания са показали наличието на четири квартала, разделени от напречни стени. Проучени са и две християнски сгради, около които са формирани некрополи. Разкопани са около 90 сгради с предимно едноделен план, като се срещат и двуделни. Жилищата са полувкопани в склона и са изградени от ломени камъни на калова спойка. Запазени са в различна височина до около 2,40 м. Някои от помещенията са определени като железарски работилници въз основа на открития материал. Проучени са и пещи за битова керамика. Резултатите от археологическите проучвания на крепостта показват, че същата е възникнала в епохата на късната античност (4 – 6в.) и е продължила съществуването си и през средновековния период (10 – 14в.).

Източно и югоизточно от крепостта „Хоталич“ е регистриран средновековен некропол. В близост до билото на рида в източна посока има видими стени от неизвестен към момента археологически паметник на културата. Възможно е тези структури да са свързани функционално и хронологически с „Хоталич“. Предвид липсата към момента на археологически проучвания, които да изяснят характера на паметниците, е невъзможно за тези структури да бъде очертан точен териториален обхват.

Археологическият паметник на културата „Антична и средновековна крепост „Хоталич“ и регистрираните в близост структури от други археологически паметници се разполагат в имоти селскостопански и горски фонд – държавна и частна собственост.

Цялата територия на археологическите паметници попада в границите на защитена зона BG 0000275 „Язовир Стамболийски“ по НАТУРА 2000. За същата все още не са изработени предписания за опазване.

Определят се следните режими за опазване на паметника на културата:

Граници на територията на паметника на културата /съгласно координатен регистър на граничните точки, описващи имот № 058049, м. Калето, землище на с. Кормянско, община Севлиево. Територията на паметника на културата е с големина 132.490 дка.

Граници на територията на охранителната зона на паметника на културата:

- от запад – съвпада с източната граница на паметника на културата;
- от север – от североизточния ъгъл на територията на паметника на културата по северната граница на имоти 1, 2, 3, 4, и 5 от масив 58 и северната граница на кадастрална единица 37;
- от изток – по източната граница на имоти 6, 9, 8 и 3 от масив 58 и имоти 14 и 15 от масив 31 и кадастрална единица 36;
- от юг – по южната граница на имоти 15, 11, 10, 34, 5 и 33 от масив 31 и имот 25 от масив 58.

Предписания за опазване:

-Предписания за опазване на територията на паметника на културата:

Определя се като територия за археологическо проучване, консервация, реставрация, експониране и социализация на археологическия паметник на културата.

Забраняват се всички строителни, изкопни, насипни, добивни, мелиоративни и други дейности, които нарушават целостта на скалната основа и на земния пласт, несвързани с дейностите по социализацията и експонирането на

паметника на културата.

Допускат се дейности, свързани с археологическо проучване, консервация, реставрация и социализация на паметника на културата.

Всички дейности, свързани с благоустройството и социализирането на паметника на културата се съгласуват с МК, НИНКН, съгласно ЗКН.

-Предписания за опазване на територията на охранителната зона на паметника на културата:

Определя се като територия за археологическо наблюдение.

Всички строителни, изкопни, насипни, добивни, мелиоративни и други дейности задължително се предхождат от сондажно археологическо проучване, което да изясни липсата или наличието на археологически структури.

2. ИСТОРИЧЕСКИ ДАННИ

За наличието на голямо средновековно селище с името Хотел в района на днешно Севлиево се знае от каменен строителен надпис, намерен случайно от селяни в района на Батошевския мъжки манастир през 30-те години на XX век. Историкът Кацев-Бурски разчита този надпис така: "Този храм построиха Гено от Хотел и Петър от Търнов". Надписът е от средата на XIII век- царуването на Михаил Асен, което е известно от друг каменен надпис, запазен в АИМ при БАН. Там се казва, че цар Михаил Асен, син на великия цар Иван Асен и внук на стария Асен е построил в Маториеви гори / средновековното славянско название на Стара планина/ манастир в името на пресвета Богородица Маторска и на евангелиста Йоан Богослов. Манастирът е ставропигиален - подчинен единствено на българския патриарх, и царят му дарува във владение три села - Батошево , Витен и Рибаре, за да се издържа манастирът от приходите

им.

Изследователите на севлиевската история са търсили дълго мястото на този град. Считало се е, че е на Витата стена над с. Яворец, след това- край Градница но те се оказват след проучване малки феодални замъци и не отговарят на представите за голям средновековен център.

През 1979 г. при терасиране за залесяване в местността Джевизили бунар на 4 км. северозападно от Севлиево работниците от Горско стопанство се натъкват на каменни зидове. Веднага е уведомен Историческият музей в града и започват спасителни разкопки. Още първия сезон от земята са разкрити зидовете на два големи християнски храма, вписани един в друг - византийска базилика от V век и българска еднокорабна църква от X век. По - нататъшното проучване постепенно изважда на бял свят десетки каменни жилищни сгради, работилници за обработка на метал, керамични пещи. В източната част е разкрита още една църква, а на стръмния хълм на селището се разкриват мощни крепостни стени, кули и входи на отбранителна крепост, в която има малка болярска църква от типа на търновските, голяма жилищна сграда, казармени помещения, складове. Вече няма никакво съмнение, че Хотел - Хожтелец - Хоталич, както е назван в османски данъчни регистри от XV, XVI и XVII векове, е бил на това място. Монетният материал, керамиката и други податки сочат уседнал живот в града от края на X до средата на XVII век. Градът е имал четири обособени квартали,

обградени от каменни стени, като във всеки от тях има по една по - голяма жилищна сграда - вероятно на квартален старейшина. По - голямата част от жилищата са били двуетажни, с масивен каменен долен етаж и дървен горен - на някои места са запазени каменните стълби към горния етаж. Край двете църкви в града бяха разкрити над 70 погребения, които дадоха богат погребален инвентар - пръстени, наушници, гривни, керамични и костени изделия, стъклени маниста. В експозицията "Археология" на Историческия музей в Севлиево разкриването на Хоталич е представен с богат снимков и веществен материал. Районът на града и крепостта постепенно стана привлекателен туристически обект за хиляди туристи, гражданите на Севлиево го избраха като любимо място за краткотраен отдих. Оборудвани са маси, пейки, огнища, доведена е питейна вода, до обекта води добре поддържан път.

През лятото на 1871 г. познавачът на Дунавска България Феликс Каниц пише: „...в град Севлиево нищо не се знае за старинни находки. При все това Севлиево представлява изгодно по разположението си стратегическо място. Това ме кара да мисля, че доказателства в този насока ще се открият". Днес, повече от 130 години след Каниц, никой вече не може да каже, че в Севлиево не знаят нищо за далечното си минало. За това огромна заслуга има разкриването на крепостта Хоталич.

Повече от три десетилетия Община Севлиево осигурява средства за редовни археологически проучвания и за консервация на вече откритото. Благодарение на това „Ранновизантийска и средновековна крепост Хоталич" е един от най-добре експонирани археологически обекти в България. Разкрити и консервирани са близо деветдесет жилищни и стопански сгради, обособени в четири „квартала" заедно с три църкви. На труднодостъпния хълм над селището се издига цитаделата. В резултат на десетилетия археологически разкопки са проучени и повече от 900 метра крепостни стени, запазени във височина до 3м. и пет порти. Над цялата местност се издига четириъгълна кула, която осигурява пряка визуална връзка с всички околни крепости.

В непосредствена близост до съвременния град през средновековието като административен, стопански и духовен център на региона е съществувал средновековният град Хотел. На него е наречена след турското нашествие административната област /нахия/ Хоталич. Археологическите проучвания на този голям средновековен град се извършват в продължение на 30 години. Там е съществувала мощна крепост още по времето на Източно Римската империя /Византия/. Стратезите ѝ са оценили местоположението като изключително важно за защитата на подстъпите към проходите в централната част на планината Хемус. По-късно през X век българите изграждат на това място голям град, състоящ се от крепост и подградие с четири квартала. Крепостта е разположена на площ от 15 декара и от нея са разкрити и проучени стотици метри крепостни стени, пет крепостни порти, отбранителни кули, болярската църква и болярското жилище. Във външния град на площ от около 50 декара са разкрити почти сто жилищни и стопански постройки, три църкви и отбранителни зидове. От 1994 г. обектът е със статут на паметник на културата с национално значение.

За бита и обичаите, занаятите и военното дело в средновековния град може да се почерпи информация от книгата на С.Симеонов "Средновековният град-крепост Хоталич" от Симеон Симеонов издадена след неговата смърт през 2004г. и публикувани на сайта <http://hotalich-sevlievo.atSPACE.com/arheologa.htm> през 2007г. Следва откъс от книгата с информация от направените проучвания през периода 1979-

1986:

ВЪНШНИЯТ ГРАД

При започване на археологическото проучване, никой не подозираше за съществуването на външен град. Извън крепостта, на южния слънчев скат върху терена се виждаха големи камъни, но си мислех, че са нападали от крепостните стени. След разкриването на църква 1 и 2 и некропола около тях, зложих сондажи в югозападната част на предвидения за проучване терен. Още с първите изкопни работи попаднахме на добре запазен зид с посока север-юг. Зидът беше граден от ломени камъни с едно лице, спояван с кален разтвор. Оказа се, че тази първа постройка (№ 1 по реда на откриването) е била железарска работилница (следващите постройки са номерирани по реда на разкриването им). В северозападния ъгъл, на височина 0,80 м имаше характерно преграждане за работно огнище. На пода - конусовидна шахта, облицована с побити каменни плочи, запълнени с шлака, пепел, медна монета от XIII в. и метални парчета от гвоздеи и друг железни предмети. Подът се оказа трамбован с жълта глинена замазка. Помещение № 1 е тристенно, отворено на юг, а източният зид е прекъснат с вход широк 1,50 м. Задната част е полукопана в земята, но предната е на терена, който отпред е сравнително заравнен. Работилницата има размери: западна стена - 8 м, северна - 3,70 м.

Източно от работилницата бе разчистено вкопано и с лошо запазени каменни зидове малко помещение с дължина на стени по 3,30 м. Вероятно било свързано с функционирането на работилницата - склад за предназначенията за ремонт готова продукция, за съхранение на дървените въглища за огнището и т.н.

Северно от първата постройка разкрихме трета по ред, което ни изненада с размерите и архитектурното си изпълнение. Вътрешните размери са: задна, северна стена 5,50 м, стената на юг е леко отворена с дължина 5,80 м, западната стена - 6,30 м, на източната стена е входът, широк 2,50 м. Най-добре запазени са зидовете при ъглите - на височина до 2 м. Доброто състояние на западната стена се дължи на два пиластъра с ширина 0,70 м. В задната стена, на разстояние 0,70 м от двата ъгъла има по една правоъгълна ниша на 1 м високо от подовото ниво. Големината и височината на зидовете в суперструкция, солидния им градеж ми подсказаха, че постройката имала още един етаж. Тогава нямаш представа, че ще се открият толкова много жилищни сгради и че наистина ще се докаже двуетажната конструкция на част от тях. До края на сезона бяха разкрити общо 6 помещения.

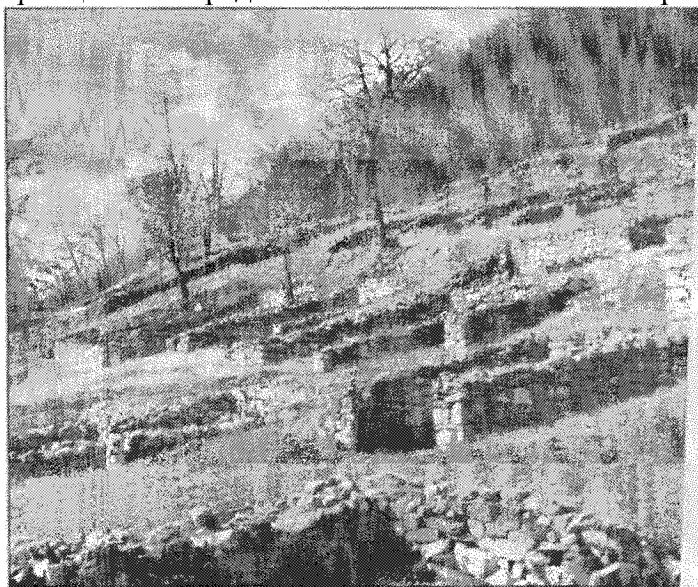
През следващата 1982 г. продължихме проучването на изток. Първо си отвоювахме терен като изсичахме гората и храстите. Полагах план-квадратната мрежа и започнахме копането. Много ни затрудняваше наклона на терена на юг, дънерите от по-големите дървета и техните корени, вплетени в камъните на зидовете или разрушенията извън тях. С всяко следващо жилище се увеличаваше надеждата ни, че сме попаднали на търсения Хоталич. Удовлетворяваше ме също интереса и старанието на работниците, които изживяваха същите вълнения. Те не бяха вече дошли само заради работата и мизерното заплащане, а ставаха съпричастни на едно така желано откритие.

През сезона разкрихме още 10 жилища. Планът и размерите им бяха съобразени с конфигурацията на терена, а вероятно и с материалните възможности и нужди на техните обитатели. Някои от постройките са били двуделни, тристенни, открити на юг, или четиристенни с входи от източната страна. Имало е и двуделни - комбинирани. Например № 7 и 8, които имат обща западна стена, преградена през средата, като в северната част се оформя жилище с размери 4,20 на 4,95 м и вход от източната страна. Южната част е открита от изток и юг. Било е като навес или е имало лека дървена преграда. В северозападната му част беше регистрирана яма за вода. Наличието на много железни предмети открити на нивото на пода - клинове, буци желязна шлака и

др.- ни карат да мислим, че това помещение с било ковачница за животни или железарска работилница.

Сграда № 16 е също двуделна, четиристенна, с вход от изток. Има дължина (север-юг) 5,50 м и ширина 4 м. От намерените битови предмети можем да го определим като жилище. Пред него на юг, долепено на фуга било издигнато малко помещение с ширина като горното и дължина само 2 м. Неговото предназначение може да се определи като стопанско - за животни или стока. През следващите сезони разширихме терена на проучването. В северна посока, над разкритите вече жилищни сгради, излязоха други. На юг бе разкрита оградна стена в посока запад-изток, която ограничаваше жилищата северно от нея. Смятам, че това е защитна (крепостна) стена, пазеща града. Продължихме да я проследяваме на изток на разстояние от 300 м, какъвто е и периметърът на външния град. Стената е с ширина 1м, градена от камъни, споявани с кал и с височина до 1 м. Над тази височина е имало може би дървени прегради по подобие на руските славянски градове от средновековието.

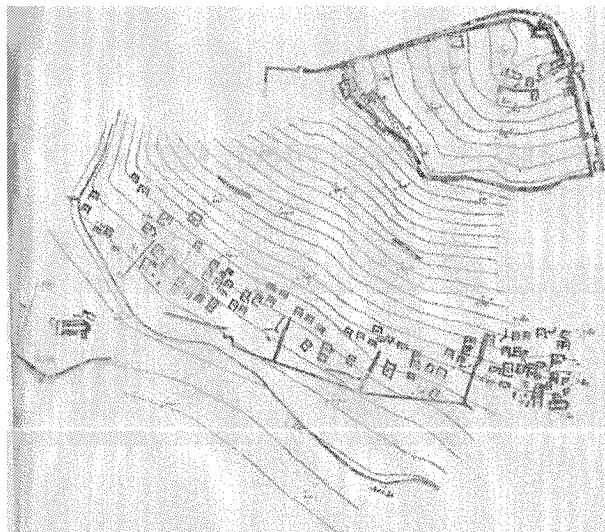
В източна посока от разкритите в началото сгради беше разкопана църква, като след проучването на терена между двете църкви и постройките около тях, бяха открити нови помещения. Цялата площ от около 15 дка е била затворена от юг със защитната стена. Към нея се спускат перпендикулярно други три стени, които разделят града на четири квартала. Тези преградни стени имат различна ширина от 1 м до 2,40 м. Между втория квартал - западен по реда на откриването и третия има добре запазена врата с ширина 1 м. Разделянето на града на квартали няма аналогии с други градове в България. Това разделяне може да е направено с предохранителна мярка, за да затрудни врага. Възможно е кварталите да са разделени на фамилен принцип като около жилището на старейшината се правят жилища и за другите членове на рода. На този принцип са изградени и махалите в Балкана по време на турското робство.

Общ изглед от североизток

В така оформените три квартала по-голямата част от населението живеело в каменни къщи на един или два етажа. По-горе беше дадена кратка характеристика на сградите в западната част на подградието. Там бяха описани жилищни сгради с помещения използвани за работилници. Такива сгради-работилници са познати и в други средновековни градове като Търново, Ловеч, Шумен, Червен. При направените археологически проучвания са открити жилища през XII-XIV в., които нашите учени разделят в три категории: полуземлянки, надземни жилища на един или два етажа и болярски жилища. При жилищното строителство на Хоталич северният стръмен скат на терена е използван като стена за надземното жилище и само една малка част е била

вкопавана в земята.

Крепостта Хоталич с подградието

Самите жилища са градени от ломени камъни, с поне едно лице, споявани с кал. Ширината на зидовете на всички открити до сега сгради е 0,70 м. Градежът с в техниката *opus implektum* по подобие на крепостните стени. Височината на зидовете на едноетажните постройки е била около два метра. Само едно от откритите досега жилища (№12) в първия квартал има височина на задната стена 2,60 м. То се е запазило на тази височина благодарение на жилището непосредствено над него, което е поело натиска и свличането на пръстта и водата, разрушили стените. Поради силния наклон откривахме в руини предната част на жилищата. По-добре бяха съхранени от запълнената ги пръст полувкопаните жилища.

При по-голямата част от сградите разстояние между тях не е било оставяно. Строителите се съобразявали с конфигурацията на терена. Жилищата са били без дворове. Но има и такива с малки стопански постройки до тях или незастроени площи, които са били за скотовъдци.

Двата крайни квартали - западен и източен са по-гъсто населени. Откритите материали, различните видове гвоздеи, панти и дюймета от врати ни дават възможност да направим реконструкция на различните жилища: едноетажни, двуделни или двуетажни.

При строежа на жилищните сгради вероятно се е спазвала традицията на Първата българска държава. В "Шестоднев" на Йоан Екзарх се описва какво е представлявала столицата Преслав. Обикновеният народ обитавал бедни сламени хижи. Във външния град, от двете страни на улицата, където живеели болярите и богатите граждани, къщите били украсени с камък и дърво, а отвън - боядисани. Във вътрешния град се издигали високите княжески палати и църкви, чиито фасади били оформени с камък, дърво и керамика, а отвътре с мрамор, мед, бронз, сребро и злато.

Външното архитектурно оформление на жилищата не е претърпяло особено изменение през следващите години. Близостта на Хоталич до столицата на Второто българско царство Търново е оказала благоприятно влияние в оформлението на сградите. В отделните квартали на външния град е имало различни по големина и етажност жилища, които отразявали социалните различия и възможности на градското население.

Помещение 3

Вторите етажи, които са имали малки прозорци, чардаци и еркерно издадени стрехи са били разчленени според нуждите на обитателите на жилището. Качването на етажа е ставало по каменни и в повечето случаи - по дървени стълби. Вторият етаж е бил предназначен за живеене. Той е имал дървена конструкция или паянтова и измазани с глина стени.

Фактът, че не се откриват плочи или керемиди показва, че покривите са били покрити със слама, трева или тръстика, каквато е имало в изобилие край реката. Жилищата на болярите и на по-заможните граждани били покрити с дървени плоскости, наподобяващи плочки със заоблен край. Тази форма се използва и сега в някои европейски държави, но плочките са направени от глина или дърво. Те се приковават към дървените конструкции, с голям наклон, което не позволява задържането на снега по покривите.

Във външния град на Хоталич преобладават едностажните каменни жилища с двускатен покрив. Но във всеки от обособените квартали е имало и по-големи или двуетажни сгради. В първия квартал такива са: № 3, 24 и 27. Първото е описано по-горе. Тук ще обърнем внимание на някои по-интересни моменти от архитектурата на жилищата.

Жилище №24. Намира се в най-северната висока част от квартала. Задната му стена е фундирана върху скалата. Вътрешните му размери са 6 на 6,30 м. Вход с ширина 1,80 м и се намира на източната стена.

Жилище №27. Разположено югозападно под горното. Вътрешните размери на западната стена са 7,20 м. Северната (задната) и южната са по 4,30 м. Ширината на входа в източната стена е 1,60 м, към нея е долепено на fuga малко помещение с ширина 1,30 м, чиято цел е да предпазва вратата. В него бе открит и ръчен хромел за мелене на зърно.

В помещение №38 по дължината на северния зид има следи от легло оформено върху една от гредите, върху която е издигана дървената конструкция на втория етаж. В сравнение с другите сгради тя е с по-малки размери: задна стена - 4,80 м. и странични по 3,50 м.

В същия квартал, разположено в по-ниската част, близо до защитната стена е помещение №78. То е с размери на двата странични зида - западен и източен - по 7 м, а задния, полукопан - 5,55 м. Входът е от източната страна с ширина 1,70 м. До външния му ъгъл е било каменното стълбище за втория етаж. От него са запазени няколко стъпала и малка площадка. Към южната му стена допълнително е прилепено малко стопанско помещение с широк вход от изток.

Двуетажно е било и съседното източно помещение под № 80. Неговият вход, с обичайна за приземните етажи широка врата, е на източната стена.

В третия квартал е имало няколко двуетажни сгради. С най-големи размери е двуделната №81. В северната си част жилището е вкопано в стръмния скат, а в ъглите зидовете са запазени на височина 1,70м. Западната и източната стени са с дължини 7,20 м. Другите две стени са по 6,30 м. Входът, с ширина 1,60 м е на южната стена. Върху подовото ниво се откриха следите от голямо опожаряване, унищожило втория етаж с дървена конструкция.

Помещения под № 39 и № 45 са разположени едно над друго. Долното (№39) има на задната си стена добре запазено легло от гредя, носеща горния етаж. Това над него също е било на два етажа. Долният етаж се ползвал като работно помещение. До задната северна стена върху подовото ниво бяха открити три хромела.

Двуетажни са били и съседните източни помещения под № 40 и №41. Те също имат запазени легла върху задния зид за греди, носещи вторите етажи. Интересно архитектурно решение имат и двете помещения под № 74 и № 75, разположени в по-високата част, близо до преградната стена. Въпреки голямата денивелация на терена те имат общ западен зид, а са разположени на две нива, входовете им са от източната страна. Горното жилище има допълнително издигнат зид до североизточния външен ъгъл, който затваря входа като антре. Над входа, на намиращото се на по-ниско помещение, е издигнат подпорен зид, който го предпазва.

По-гъсто заселен е и крайният източен квартал. Тук преобладават едноетажните сгради с малко разстояние между тях, разположени една над друга. Сред тях се откроява двуетажното помещение разположено северно от църквата. Долният му етаж има неправилна четириъгълна форма, с размери 6,20 на 5,60 м.

Над него е помещение №51, тристенно, открито на юг. В него са правени допълнителни преустройства, чието предназначение не можем да тълкуваме.

В най-високата северна част, на едно ниво са били построени 4 помещения. Най-добре запазени и с по-големи размери е №63. Вътрешната му дължина (север-юг) е 5,70 м и ширина 4,70 м.

С най-големи размери е №66. Разположено е в долната югозападна част на квартала. То е четиристенно, с вход от югоизточната му страна. Вътрешни размери: дължина (запад изток) 7,60 м, ширина - 5,40 м. Вратата, с ширина 1,10 м е на източната стена. Резултатите от археологическото проучване на Хоталич и откритият в жилищните сгради материал позволяват да се направят изводи и за вътрешната уредба на средновековното жилище. От нея може да се съди за духовните и материалните потребности, за бита и имотното състояние на обитателите.

Оформлението на вътрешното пространство на средновековното жилище е тясно свързано с цялостното архитектурно решение на сградата. В едноетажните жилища вътрешната уредба е подчинена на идеята за по-функционалното му използване от всички членове на семейството. Обикновените жилища са едноделни. В тях е протичало както ежедневието на семейството, свързано с обикновените неща по поддръжката на дома и изхранването на семейството, така и извършването на по-специфични дейности свързани със занаятчийски производства. Ето защо върху подовите нива на такива жилища се откриват не само предмети от бита, но и различен занаятчийски инструментариум.

В двуетажните жилищни сгради горните две дейности могат да бъдат разделени. Приземните етажи обикновено се използвали за някакво производство или като търговски и складови помещения. Горният етаж, едноделен или разделен според числеността и нуждите на семейството, е използван предимно за живеене. Основен елемент, който оформя вътрешното пространство на жилището, са стените. Всички

открити помещения на Хоталич са зидани от камък е две лицеви страни.

Вътрешната е от обработени камъни, споявани е жълт глинен разтвор. Следи от вътрешна обмазка не се откриват. Но стените са гладки и личи стремежа на строителите да правят редова хоризонтална зидария. В помещение №25, в западния квартал и помещение №67 в източния, върху задната стена са наредени плочести камъни в така наречения стил “рибена кост”. При полувкопаните сгради видимата част от външните стени е също в редова зидария от обработени камъни. При тази, която е в земята не е оформено външно лице. Между каменните жилищни постройки и работилници бяха разкрити и няколко землянки. Състоянието им беше лошо, стените полуразрушени без да бъдат облицовани с дърво или камък. Може да са използвани като складови помещения. В най-източния пети квартал, където чрез сондажни проучвания се откриха землянки, състоянието им също беше много лошо и нямаше следи от облицоване на стените.

В по-голямата част от каменните постройки на Хоталич, върху задната северна стена е имало вградени ниши. Те са с различни ширини от 0,50 до 0,70 м., височини 0,50 - 0,70 м и дълбочина около 0,40 м.

Помещение № 38, ниши в западната стена

Задната им стена е оформена от каменна зидария или вертикални големи плочи. Такива каменни плочи са слагани и в горната част като върху тях е стъпила зидарията. В няколко жилища нишите са на западната стена, близо до ъгъла. Ниши се откриват и на източните стени. В помещение № 77 две ниши са вградени една до друга при северозападния вътрешен ъгъл.

В малко проучени средновековни обекти у нас се срещат такива ниши на стените, докато на Хоталич това е било традиция. При възрожденските жилища такива ниши вече се използват масово. Относно предназначението им може да се приеме, че са за съхраняване на глинени съдове и друга посуда, или на тях да е поставяно някакво осветително тяло.

Част от жилищните сгради са тристенни, открити на юг. Фактът, че в тях се намират огнища и битови предмети означава, те са били едноетажни. Южната стена е била с дървена конструкция, градена с плет и омазана с кал. При проучването не бяха открити гнезда от носещите дървени колони около които е изградена конструкцията. Много вероятно е след опожаряването на сградите, следите да са ерозирали.

При някои тристенни постройки върху подовите нива не се откриват никакви материали. Предполагаме, че това са обори за животни или складове за материал, който не е оставя трайни следи.

Дървените конструкции на горните етажи се крепели върху каменните зидове на приземното помещение. Стените най-вероятно са били от плет, обмазан с глина отвън и

отвътре. Били и варосани, но следи от полихромна украса не са открити. Възможно е някои етажи да са били обшити и с цепени дъски. Следите от опожаряване и различните по големина гвоздеи, открити на това място потвърждават тезата. Следи от кирпич, използван през средновековието на много обекти, на Хоталич не се откриха.

Подовите настилки в жилищата и други сгради са били два вида. Преобладават тези от жълта трамбована глина, с дебелина на пласта около 5-6 см. В много сгради настилната е добре запазена от натрупаната върху пода пръст и камъни. След достигане на подовото ниво на къщите, се оказа, че то е от трамбова обмазана глина, една традиция която продължава у нас до днес. В други помещения (№ 26 в западния квартал № 74 и №75) подовите нива са застлани с каменни плочи, които имат неправилна форма и различни размери. Така помещението се поддържало по-хигиенично, но и по-хладно.

Друг елемент, определящ използването на вътрешното пространство, са вратите. Прави впечатление, че на всички сгради в Хоталич вратите са от южната или от източната страна. Това е направено с цел да се избегне постоянното течение от запад и северозапад по долината на реката. Затова на някои жилища са направени допълнителни преградни стени, за да предпазят сградата от стичащата се по наклона вода. На много от тях са поставяни и каменни прагове. Ширината на вратите е различна. Тя е съобразена с използването на помещението. Малките жилищни едноетажни помещения са с врати широки от 1,20-1,50 м. По-големите, двуетажни, чиито приземни етажи са използвани с друга цел имат ширина на вратите от 2 до 2,50 м. Вратите са били двукрилни, обковани с гвоздеи с големи неправилни кръгли глави и къси тела. Такива се намират в голямо количество при проучването на сградите. Други находки, свързани със строителството са пантите, катинарите или фрагменти от тях. Вратите също са съобразени с денивелацията на терена. Прикрепени са към външната, по-достъпна част на един от ъглите, за да не пречат на вътрешното пространство на жилището.

Към пълното оформление на жилищното пространство на една сграда се включва и таванът. Можем само да предполагаме, че той е бил от дървени цепени дъски, приковани към гредите. За изясняване на този проблем археологическият материал е недостатъчен и на другите средновековни обекти. Единствено доказателство за горната теза са откриваните гвоздеи с по-малък размер.

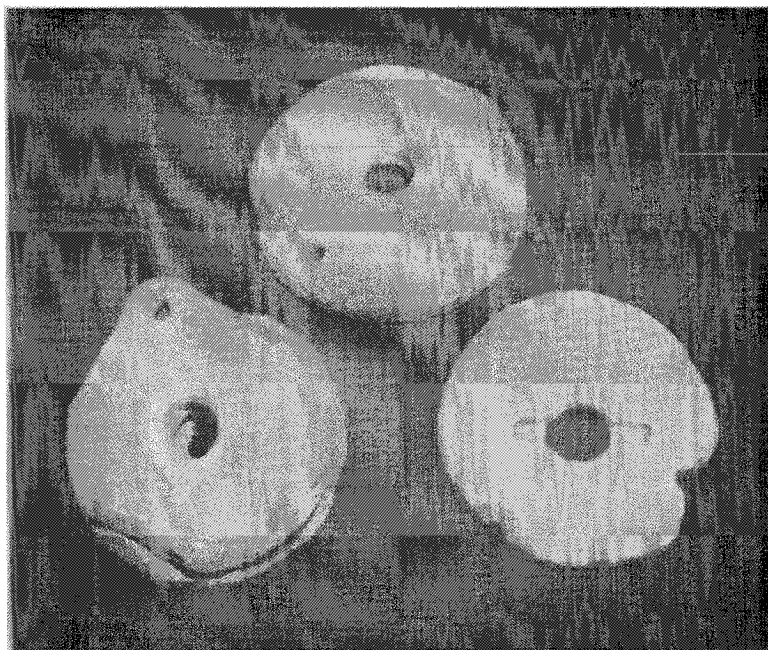
Огнището е един от най-важните елементи във вътрешната уредба на жилището. То имало три главни функции: за отопление, осветление и приготвяне на храната. Огнищата в жилищата на Хоталич имат различни форми. Повечето са кръгли, някои оградени с камъни, други са полукръгли или четиристенни, като в № 11. Вкопано е в подовото ниво, има дължина 0,80 м и ширина 0,45 м. Оградено е с побити плочести камъни. При зачистването му се оказа запълнено с пепел и фрагменти от глинени съдове, датирани в края на XIII в. Като цяло в отделните жилища огнищата са разположени на различни места, което е съобразено с функциите на помещенията и с предпочитанията на обитателите.

При разкриването на жилищните сгради бяха разкопани много домакински пещи вън от жилищата. Само в западния квартал те са 7 на брой. Вдълбани са в стръмния скат и са куполообразни, на две нива – малко по-ниско от гърлото на пещта е имало малка площадка за стъпване и обслужване. Подовете са застлани с малки тухли, с плочи или с трамбована и изпечен глина. Куполът също е изпечен от опалването и има пласт с дебелина 5-6 см. В предната си част гърлото е оформено от два по-големи плочести камъка. Пещите имат различна големина или диаметър на пода, от 0,90 м до 1,20-1,30 м. По-голяма и добре запазена беше пещта зад помещение № 4, с размери 1,60-1,70 м.

Северно от помещения № 7 и № 9 и под подпорната стена на един празен терен бяха открити двете най-големи пещи. Едната е с размери 2,50 на 2,20 м, а по-малката с диаметър 1,70 м. Те били покрити с лек, открит навес и са използвани от съседните жилища.

Пещи извън жилищните сгради се откриха и в другите части на града. В помещение № 16 е имало пещ във вътрешния североизточен ъгъл в самия зид. Ширината на отвора е 0,25 м и височина 0,50 м. Вътрешната част има куполна форма с дълбочина 0,65 м и ширина 0,55 м. До входа беше запазена плоча с подходящ размер да затвори пещта. От пещта бяха извадени много пепел, обгорели животински кости, фрагменти от глинени съдове, рога от елен и горна част от волска глава с рогата. Пещите били използвани за изпичане на хляб, месо и други храни. Открития костен материал около пещите, огнищата и жилищата дава информация за храната на средновековния човек. От домашните животни най-често се откриват кости на свиня, овца, коза, коне, мулета, птици. Съответно, откритите кости от дива свиня, сърни и елени говорят за масовото практикуване на лов и риболов.

Хлябът се приготвял от пшеница, ръж, по-малко просо, ечемик и овес. Брашното е смилано с ръчни мелници – хромели. Те се комплектоват от долен и горен камък и имат различна форма. Някои представляват просто два плоски триеци се пясъчника. Други са с добре оформена кръгла форма, с дръжки и отвори за изтичане на брашното. Били са неотменима част от устройството на домашния бит - откриваме ги както в самото жилище, така и извън него. В двуетажната сграда №45 върху подовото ниво до задната северна стена бяха намерени три добре запазени хромела.

Камъни за ръчна мелница

Съхраняването на зърнените храни ставало в ями, изкопани в самото жилище или близко до него. В помещение №11 ямата се намираше под вратата. Имаше дълбочина 0,80 м и диаметър 1.20 м, стените са обмазани с глина. Била е покрита с дървен капак, по който се е преминавало при влизане и излизане. При избора на мястото ѝ стопанинът е постъпил много практично. Тя не заема място във вътрешното пространство на жилището, като същевременно е удобна за ползване. Зърното се проветрява и суши в така устроена яма, освен това лесно се изтрebbe и изнася.

Към вътрешната уредба на жилището трябва да прибавим мястото и начина на храна и спане. В средновековната миниатюрна живопис се изобразяват маси, дървени пейки и легла. Тези удобства били достъпни за феодалите, живеещи в дворците.

Обикновеното селско и градско население се хранело и спяло на земята в определена част от жилището.

В едно от помещенията във втори квартал до задната северна стена беше издигната скамейка или бордюр от камъни и пръст покрит отгоре с плочи. Бордюрът имаше височина 0,40 м. Бил е използван за сядане или върху него са нареждани кухненските съдове.

Археологическото проучване на жилищата от Хоталич е безспорен принос към средновековната архитектура. Както е известно в науката е дадено предимство на изследването на крепостите, цитаделите и култовите сгради. Много по-малко са данните за масовото жилищно строителство. Ето защо проучването на подградието на Хоталич е не само първото по рода си, но и поставя началото на подобен род изследвания.

СТОПАНСКИ ЖИВОТ. ПОМИНЪК

Земеделие. Според големината на застроения терен, броя и вида на постройките, Хоталич несъмнено се идентифицира като град. Така основният поминък на неговите обитатели би трябвало да са занаятите и търговията. Въпреки това, равнинните места на крепостта, заливната долина на Росица предразполагали към земеделие. Освен това през средните векове много обитатели на градовете се занимавали и със земеделие, което вероятно заемало много голямо място в препитанието и на гражданите на Хоталич. Откритите земеделски сечива - лемежи, сърпове, косери, мотики, стъргалки за чистене на ралата, са част от инвентара за обработване на земята. На Хоталич, въпреки многото открити ями за съхраняване на зърно, пшеница не е откривана. Лабораторни изследвания на овъглена пшеница, открита при разкопките на средновековни паметници показват, че тя принадлежи към групата на така наречените "твърди пшеници" (загорие). Зърната са едри, продълговати, малко изгърбени и ръбести. Вероятно около Хоталич се е отглеждала тази пшеница. Втората по значение култура, използвана през средновековието, е била ръжта. Тя издържала на по-бедни почви, по-студен климат и от нея се правел хляб. За същата цел е засяван и ечемик. Смяното от него брашно било смесвано с пшеницата и ръжта. По-късно ечемикът се използва само като фураж. За фураж е бил отглеждан и овес. По-големи площи са били засявани с просо, ползвано за хляб, като този хляб по традиция се наричал "просеник".

Дългогодишното ползване на просото се е запазило и до днес в много райони на Северна България. След въвеждането на царевицата дори приготвеният от нея хляб по традиция се наричал „просеник“.

Със сигурност може да се предположи, че благоприятният слънчев склон е използван за засаждане и отглеждане на лозя и овошки. Познати са били грахът, зелето, и други зеленчуци. В едно помещение, намиращо се южно под кулата на крепостта, сред пепелта и начупените глинени съдове открихме овъглени дренки. Това показва използването и на дивите плодове за храна.

Характеристиката на Хоталич и направените изследвания показват, че в района на крепостта е било развито и животновъдството. Многобройният костен материал, открит при разкопките около огнища, пещи и извън жилищата, доказва, че за месо са отглеждани предимно свине, овце и кози. От едрите животни са намерени кости на говеда, коне, мулета.

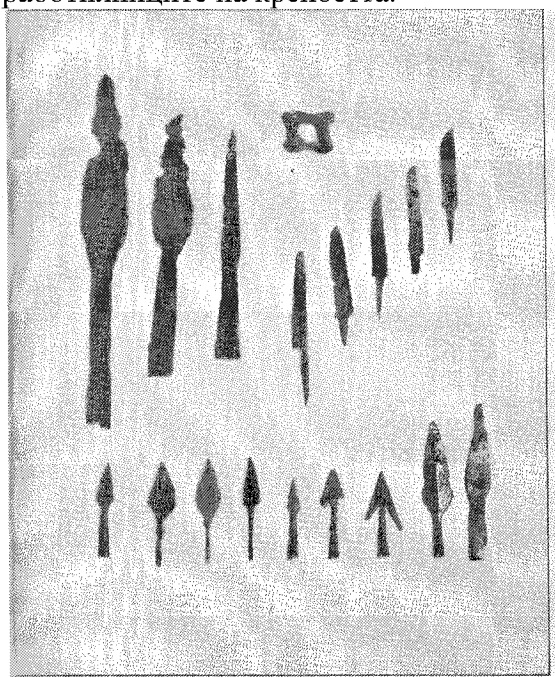
По-малко на брой са откритите кости от птици. Откритите халки, тънки вериги, шпори за езда, части от апликация за конски амуниции и други, сочат, че особено важно място в скотовъдството заемал конят.

Откриването на рибарски принадлежности, като въдици, тежести за мрежа и харпун, показват, че уловът на риба имат важно значение за препитанието на гражданите на Хоталич. Река Росица давала много добри възможности и изобилие на

различен вид риба. Ако се съди от дивечовите кости, ловът също имал важно място в прехраната на града. И тук най-многобройни са костите от дива свиня, а след тях са останките от еленови рога, използвани за изработката на различни оръдия на труда.

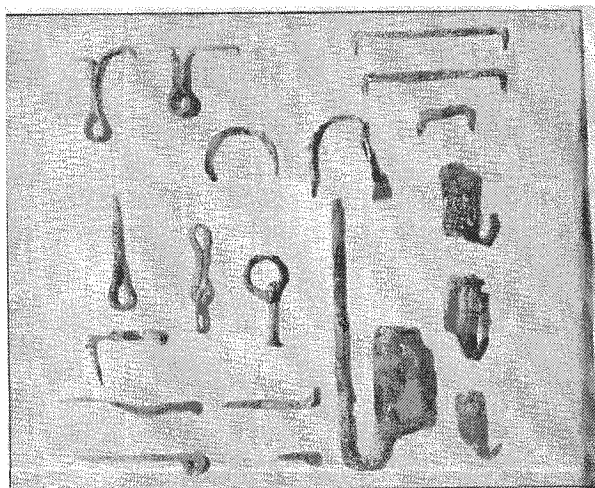
Железарството е един от основните занаяти, практикувани в крепостта. В малки пеци и работилници е обработвано полуготово желязо, отделено от рудата. Големи леярски пеци за топене на руда и направа на крици не бяха открити. Вероятно в Хоталич били докарвани "сурово" желязо на крици. За нуждите на земеделците железарите изработвали лемежи, палешници, копрали за дървените рала, мотики, сърпове, косери, халки, синджир и хлопки за животните, подкови за коне, волове и др. За строителите - чукове, шила, длета, клинове за свързване на дървените конструкции с различна големина и форма. За дебелите греди са изковавани клинове с Г-образна форма, а за приковаване на дъски - по-къси и с кръгли глави. С тях обковавали крепостните порти, което осигурявало солидна защита на портата срещу копия и удари с брадва. При проучването на Хоталич бяха открити тесли, брадви, комбинация между двете, длета, свредели, триони, клинове и др. В железарските работилници изработвали различни по форма панти, закопчалки за врати, катинари, резета.

Информацията за домашния бит се обогатява от откритите ножове с различна форма и големина, огрибки, свещници, маши за гасене на свещи, ръжени, вериги за камини, куки, халки, ножници, огнива, бръсначи и различни по големина обкови за дървени сандъци. В апсидата на църква № 3 беше открит железен кръст от XIV в. Логично в крепостта са намерени и много копия, ножове, различен тип стрели - листовидни, ромбовидни, тип лястовича опашка, използвани както по време на война, така и в мирно време за лов. Болярските войници били задължени да се явяват в царската армия с определеното им въоръжение, което е било изработвано в работилниците на крепостта.

Ножове, върхове от стрели и копия, накрайник от боздуган

Хоталич

Железни клипове, скоби, халки и катинари от сградите на

Сред многото метални предмети бяха намерени и такива от бронз, мед, сребро и злато. Нямаме сигурни данни, че изработването им е ставало в крепостта. Това са предимно накити и апликации, открити в гробовете на двата некропола. От бронз е свещникът открит в църква № 3, няколко кръстове-енколпиони, масивни лети гривни и халки обеци, токи за колани, части от конски амуниции, обков за книги и други. От мед бил изработвани усукани гривни, обеци, сферични копчета за дрехи, апликации и др. Сребърен е кръстът открит в църква № 3, както и един чифт обеци-наушници със следи от позлата върху тях. Малкото предмети от благородни метали, намирани на Хоталич е обяснимо с тяхната ценност и стремежа на техните притежатели да ги съхраняват. Те са показател и за социалното положение на гражданите, малка част от които могли да си позволят такива скъпи накити. Погребването на млади жени и момичета с ценни бижута е особен традиционен израз на дълбоката скръб на техните близки.

Друг занаят, чието производство задоволявало ежедневните нужди на населението обитавало Хоталич, е гърнчарството. През есента на 1987 г., при проучване на терен в източното подградие, на запад от църквата, на една голяма площ не излизаха помещения каквито имаше над църквата. Откриха се две водосборни ями, чието присъствие свързах с църквата. Следващата година в съседство с тях, за наша голяма изненада открихме четири гърнчарски двукамерни пещи, заредени с готова за изпичане продукция. Извадените съдове бяха в различно състояние. Имаше и полуизпечени, цели, начупени, други смачкани. Всички бяха идентични с откриваните до тогава глинени съдове на обекта. Стана ясно, че в подградието е имало гърнчарска работилница, чиито майстори и работници са работили под открит навес.

В района около пещите и ямите не се откриха остатъци на каменни зидове на помещения.

Според С. Георгиева обикновената битова керамика може да се раздели на следните групи: 1) гърнета; 2) стомни, кани и бъклици; 3) чаши; 4) блюда и паници; 5) съдове за приготвяне на храна (гювечи); 6) големи съдове за съхраняване на храни и течности; 7) фенери, свещници и светилници (Георгиева 1974г). Й. Алексиев разделя съдовете на различни типове. Гърнетата, според формата на тялото се разделят на яйцевидни, двойно конусовидни и вретеновидни. Тази типология важи и за останалите съдове.

Керамични съдове – гърнета, канички и трапезна купа

Сред битовата керамика на Хоталич преобладават гърнетата, паници, стомни и кани. Има една цяла чиния сграфито и доста фрагменти, които показват разпространението и на този тип съдове, ползвани от по-заможните жители.

Строителството на крепостните стени и жилищни сгради е ангажирало определен брой каменоделци. Използван е листен сивокафяв и сивосинкав камък за градеж. Той е обработван с чук, шила и длета, и то предимно едната лицева стена. Не се чувства особена разлика в начина на градеж на църквите, жилищата и крепостните стени. В последните е спазвана строго хоризонталната зидария, въпреки големия наклон, върху който са издигнати. На възлови места са използвани по-големи по форма камъни и по-дълги на стълбищата, където има запазени такива.

Дърводелството също е един от занаятите, практикувани на Хоталич. Част от дърводелците са работили по крепостните стени, където е имало издигнати дървени надвратни кули, покриви, порти, стълби и други съоръжения. Други са изработвали дървените конструкции на жилищните сгради и работилници. Имало е и майстори за изработка на прозорци и врати, сандъци, полици и др.

Сред открития археологически материал, както на крепостта, така и във външния град се намират много преплени за вретено. Те са направени най-вече от глина, но има от кост и камък. Различни са по форма и големина. Използвани са при домашното изпридане на вълната. Въпреки затвореното натурално стопанство и самозадоволяването с тъкани можем да предположим, че е имало определена категория хора, занимаващи се и с подготовката и изработването на дрехи. Поради естеството на материала, не са запазени тъкани, кожени дрехи, части от станове, обувки или други части от облеклото, но до нас са се съхранили железни и костени игли, налчета за обувки, копчета, ножици, използвани и при тези занаяти.

Облеклото е подчертавало социалното положение на хората през средновековието. Византийските историци пишат, че българите се обличали в овчи и агнешки кожи и носели ямурлуци. Обували се с обувки, съшити от парче телешка кожа, връв и парцали. Последните са навуцата, опасвани с върви. На главата си слагали кожени калпаци. Обикновената дреха била съшита в опростена кройка от груботъкана материя. Празничната представлявала дълга бяла риза, която свободно се спускала под коленете, а на кръста се препасвала с колан. По раменете и долния край дрехата била обшита с цветна шевица. Мъжете носели тесни панталони, като по-заможните съсловия се препасвали с колани, токите на които били различни по форма и метал, а някои дори изцяло. Мъжът носел и пръстен на ръката като украшение.

Жените се обличали в по-красиви костюми. Известният сукман носи произхода

си от средновековието. За празнични случаи жените слагали дълги ленени ризи, които закривали глезените на краката. Около врата били тесни и се закопчавали със сферични медни копчета. На главата носели известният сокай с прикрепени към него обеци наушници, прочелници, обикновени обеци - халки, изработени от мед, бронз и желязо. На ръцете - пръстени и гривни в най-различна форма и материал като мед, стъкло, сребро. Доказателство за казаното по-горе са накитите, открити при археологическото проучване на Хоталич и особено тези от некрополите. В споменатия по-горе гроб № 42 до черепа бяха открити двойно конусовидни обеци - наушници от сребро със следи от позлата. Те са украсени с филигран и гранулация. Петте бронзови гривни са два вида: масивни, с краища оформени като стилизирани змийски глави и усукана тел, завършваща в края като петлик. Откритият в същия гроб сребърен пръстен представлява масивна халка, която се разширява в плочка, украсена с три врязани успоредни линии.

В този гроб са открити и голямо количество различни по форма и цвят мъниста, изработени от стъкло и кост. Най-дребните са около 2700 броя. Преобладават тъмносините, а по-малко са жълтите и червените. От по-големите мъниста 76 бр. са бели, 17 - червени с неправилна, двойно пирамидална форма.

Тази находка даде основание да бъде възстановена дрехата на погребаната. Върху основната риза е имало нещо като елек, чиито краища са били общити с едри мъниста. Останалите са от 7 огърлици, а с най-дребните е било украсено бието и кръста на основната дреха. Тази възстановка дава информация за женското облекло от XIII в.

В гроб № 36 също са открити 2800 броя мъниста. Те вероятно са били пришити към кърпа за глава, тъй като са открити около черепа. 1165 са мънистата от гроб № 45, в който е погребано младо момиче. На костите на ръцете му бяха открити 6 стъклени гривни с диаметър 4,8 см.; 5,2 см; 7,2 см. Пет от гривните са с тъмносин цвят.

Обеци, обикновени халки от мед, бронз и стъкла са открити и в други гробове. В гроб № 2 наушниците са три. Две са с двойно конусовидна форма, а третата има две кухи сфери покрити с гранули, нанизани на кръжилото. В гроб №49 е открита обикновена сребърна халка и наушник със сферично топче, украсено с три ажурни линии.

От случайните находки интерес представлява бронзовата гривна, открита на територията на цитаделата със стилизирани глави на морско конче в двата края. Този тип гривни се датират в IX - X в. и са известни предимно от Южна България.

МОНЕТИ, МОНЕТНИ НАХОДКИ

През средновековието при преобладаващото все още натурално стопанство през X-XI в. се развива стоково-паричен обмен. В българските земи се утвърждава византийската монетна система. По времето на Алексей I Комнин (1081 - 1118 г.) се провежда парична реформа от 1092 г., като започват да се сечат големи количества златни, електронови и билонни, корубести монети. Те задоволявали търговския обмен и в България. По техния образец започнали да сечат монети и българските царе. Цар Калоян (1119 - 1207 г.) получил разрешение от римския папа Инокентий III (1198 - 1216 г.) освен да носи символите на самостоятелна власт (корона, жезъл и знаме) и правото да сече монети със собствен образ.

Монетосеченето по подобие на византийското продължило при Борил (1207 - 1218 г.) и другите български царе. Наред с византийските монети от XII в. и българските имитации, след походите и създаването на Латинската държава започнали да се употребяват и така наречените медни латински имитации.

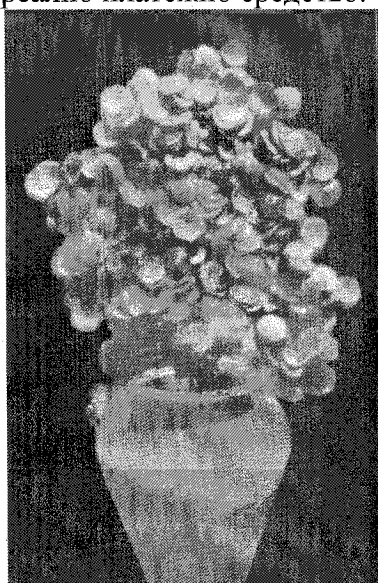
Монетите, открити при проучването на Хоталич са от XII - XIII в., като включват предимно византийски, български и латински имитации. От единичните монети, намерени в помещенията и извън тях, най-ранни са тези на Йоан II Комнин

(1118 - 1143 г.), Мануил I Комнин (1143 - 1180 г.), български имитации тип А сечени след българските царе Калоян и Борил. По-късните са от времето на византийския император Мануил Комнин Дука (1230 - 1237 г.). От времето на Йоан Дука Батаци (1222 - 1256 г.) бяха открити медни и златни монети. В друга колективна находка от 28 броя има монети от Алексей I (1195 - 1203 г.), латински и български имитации до Мануил Комнин Дука (1230 - 1237 г.).

Византийски и късноантични златни монети от Хоталич

Най-многобройна е колективна монетна находка, съдържаща 2944 броя, открита в района на западната църква. Тя включва монети от времето на Йоан II Комнин (1118-1143 г.), Мануил I Комнин (1143 - 1180 г.) - 141 броя, Исак II Ангел (1185 - 1195 г.) - 110 бр., Алексей III Ангел (1195 - 1203г.) - 146 бр., български имитации - 146 бр. и др. Такова количество пари, укрита в съседство с църквата ни дават основание да правим различни предположения относно тяхното предназначение. Сред монетите се намират и много вторично рязани на половинки и четвъртинки. Това се правело за задоволяване нуждите на паричния пазар, като е започнало при българския цар Коломан I (1241-1246 г.) и продължило при цар Михаил Асен (1246 -1256 г.). Тази практика се налага и поради факта, че внасяните латински имитации не били достатъчни като количество, за да задоволят нуждите на вътрешния стоков обмен. От друга страна нарязаните на половинки и четвъртинки монети на практика не могли да изпълняват функцията на реално платежно средство.

С качването си на престола, българският цар Константин Асен (1257 - 1277 г.) предприема издаването на големи количества български монетни емисии, които изместват чуждите от пазара.

Наличието на такова голямо количество монети и монетни находки подсказва, че Хоталич не е просто една провинциална крепост. Това с град, който е имал интензивен стоков обмен с другите центрове на България и търговски връзки с

II. ПРЕДМЕТ НА ПОРЪЧКАТА, ЦЕЛИ НА ЗАДАНИЕТО, ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ИЗПЪЛНИТЕЛИТЕ

1. Предмет на поръчката са дейности за създаване на : Концепция за дейности за създаване на приемна зона и организиране зона за туристически атракции- исторически възстановки и игри на открито за обект: археологически парк „Антична и средновековна крепост „Хоталич” – идейно обемно-пространствено решение за организация на дейностите и свързаната техническа инфраструктура”, включващо следните дейности:

а) Концепция за дейности за създаване на приемна зона и организиране на зона за туристически атракции - възстановки и игри на открито ;

б) Обемно - пространствено идейно решение за приемна зона, организация на зоната за туристическите атракции - зона за възстановки и игри в имот 031005, изработване на комплексен проект за инвестиционна инициатива за приемна зона в имот 38652.31.872, землище с.Кормянско, местност Джевизни бунар - подробен устройствен план и идеен проект за обслужваща сграда и прилежащата техническа инфраструктура в съответствие с концепцията по точка „а” и задание;

в) Идеен проект за визуализиране на туристическите атракции с решение за разполагане на мобилна техническа инфраструктура за организиране на туристическите атракции в имот 031005 съгласно концепцията по точка „а”, обемно-пространствено решение, в съответствие с точка „б” и задание;

Изискванията за предвижданите дейности са както следва:

а). Концепция за дейности за създаване на приемна зона и организиране на зона за туристически атракции – исторически възстановки и игри на открито ; Изпълнителят следва да се предложи иновативно решение за създаване на приемна зона за организиране на зона за туристически атракции – исторически възстановки и игри на открито, тематично свързани със средновековния град ;

Следва да се представи обяснителна записка и идейно ситуационно решение на приемната зона и схема на зоната за туристически атракции – исторически възстановки и игри на открито в подходящ мащаб за изясняване на целите на Концепцията. Изготвя се от специалист архитект и археолог-специалист исторически възстановки. Представя се в **три екземпляра на хартиен носител и един екземпляр на електронен носител(PDF или еквивалент)** .

б) Обемно - пространствено идейно решение за приемна зона, организация на зоната за туристическите атракции - зона за възстановки и игри в имот, изработване на комплексен проект за инвестиционна инициатива за приемна зона в имот 38652.31.872, землище с.Кормянско, местност Джевизни бунар - подробен устройствен план и идеен проект за обслужваща сграда и прилежащата техническа инфраструктура в съответствие с концепцията по точка „а” и задание;

Организацията на зоните е както следва:

1. Приемна зона:

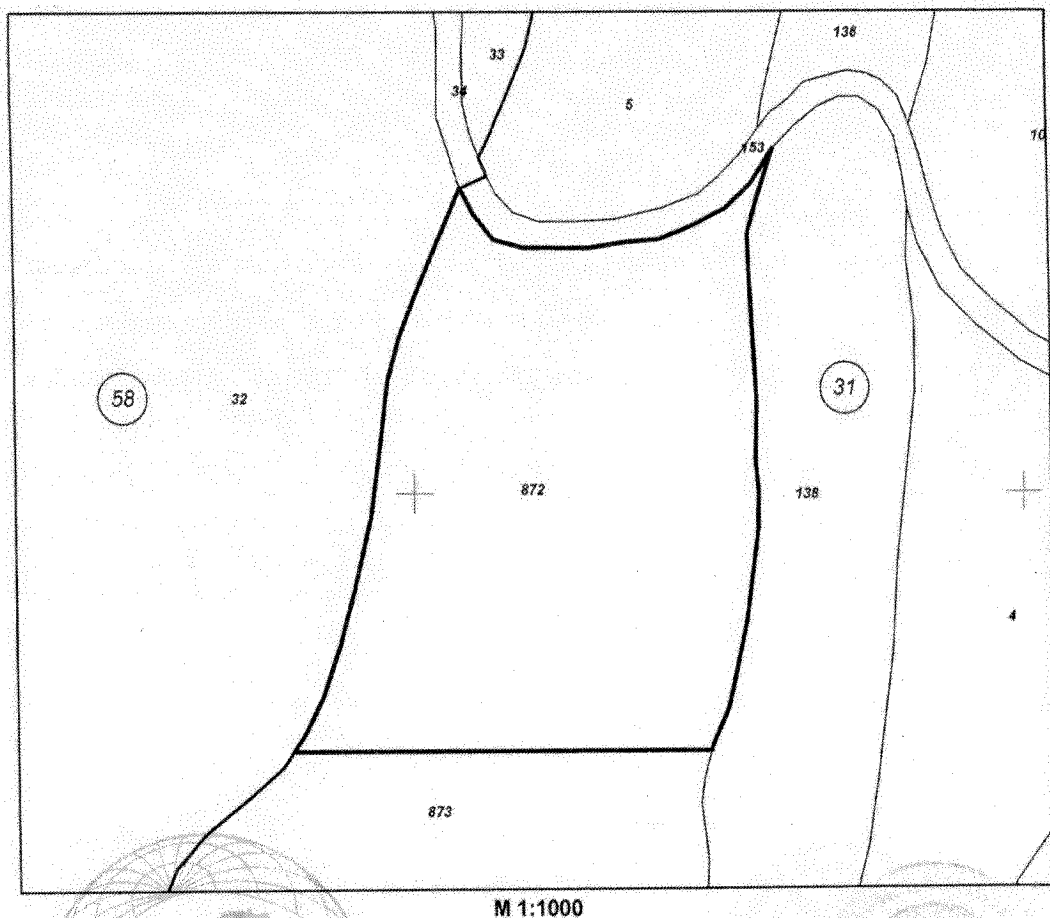
Разполага се в имот 38652.31.872, землище с.Кормянско, местност Джевизни бунар, извън границите на охранителната зона съгласно одобрен от Министъра на културата протокол на междуправителствена комисия от 02.10.2008 г., назначена със Заповед № РД-09-589/11.09.2008 г. на Министъра на културата /писмо № 3253/16.10.2008г. на НИПК/ за опазване на територията на археологическия паметник на културата „Антична и средновековна крепост „Хоталич” в землището на с.

Кормянско, общ. Севлиево. Следва да се изработи комплексен проект инвестиционна инициатива по чл.150 ал.1 от ЗУТ за приемна зона в имот 38652.31.872 - подробен устройствен план и идеен проект за обслужваща сграда и прилежащата техническа инфраструктура в съответствие с концепцията по точка „а”;

ОБЩИ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ФУНКЦИОНАЛНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ:

Обслужваща сграда за организиране и демонстриране на исторически възстановки на открито и закрито с приемна зона

Проектира се в имот 38652.31.872, землище с.Кормянско, местност Джевизни бунар, извън границите на охранителната зона съгласно одобрен от Министъра на културата протокол на междуетоводствена комисия от 02.10.2008 г., назначена със Заповед № РД-09-589/11.09.2008 г. на Министъра на културата /писмо № 3253/16.10.2008г. на НИПК/ за опазване на територията на археологическия паметник на културата „Антична и средновековна крепост „Хоталич” в землището на с. Кормянско, общ. Севлиево. При разполагането следва да се спазят следните градоустройствени показатели и изисквания към ПУП за имота: обемно-пространствено решение с неутрална визия спрямо оригиналната археологическа субстанция при режим на свободно застрояване и допустимо застрояване от до два надземни етажа с височина на надземната част от до 6м.

Функционалната организация, всички площи и обеми следва да бъдат в съответствие с предвидените интерпретационни и интерактивни дейности съгласно дейност А от настоящото задание - Концепция за дейности за създаване на приемна зона и организиране на зона за туристически атракции

– исторически възстановки и игри на открито; Изпълнителят следва да се предложи иновативно решение за организиране на приемната зона и функционална организация за обслужване на зоната за туристически атракции – исторически възстановки и игри на открито;.

В) Идеен проект за визуализиране на туристическите атракции с решение за разполагане на мобилна техническа инфраструктура за организиране на туристическите атракции в имот 031005 съгласно концепцията по точка „а“, обемно-пространствено решение, в съответствие с точка „б“ и задание;

Проектира се съгласно дейност А - „Концепция за дейности за създаване на приемна зона и организиране на зона за туристически атракции – исторически възстановки и игри на открито; Изпълнителят следва да се предложи иновативно решение за визуализиране на туристическите атракции с решение за разполагане на мобилна техническа инфраструктура за организиране на туристическите атракции в имот 031005 съгласно концепцията по точка „а“, и обемно-пространствено решение, в съответствие с точка „б“ ;

За реализиране на предвидените дейности следва да се изработи КПИИ при условията на чл.150, ал.1 от ЗУТ, в обхват: ПУП-План за регулация и застрояване за ПИ 38652.31.872. в землището на с Кормянско, община Севлиево, и инвестиционен проект за „Обслужваща сграда за организиране и демонстриране на исторически възстановки на открито и закрито с приемна зона“, като КПИИ следва да съдържа следните самостоятелни части:

1. Подробен устройствен план – План за регулация и застрояване с отреждане за „паркинг и обществено обслужване“ при спазване на следните изисквания:

- да се изработи в съответствие с Общият устройствен план на Община Севлиево;
- да се предвиди ново застрояване в имота, в съответствие устройствената зона, отразено с ограничителни линии на застрояване
- проектът да се изработи от правоспособни лица съгласно чл. 229 и 230 от Закона за устройство на територията: скица предложение и последващ план за застрояване в указания обхват;
- да се отразят съседните имоти;
- да се определи режимът на устройство в зависимост от основното или конкретното предназначение на имота;
- да се определят допустимите дейности и изискванията при използването на имотите при условията на действащата нормативна уредба на територията, в т.ч. с наличната санитарни и екологична обосновка. Захранването с вода и ел. енергия ще става от съседни имоти на Възложителя.
- Да се определи конкретното предназначение на имотите в съответствие с инвестиционните намерения на Възложителя;
- Да се отрази зоната на застрояване с ограничителни линии на застрояване;
- Градоустройствените показатели да се съобразят с установените в нормативната уредба по устройство на територията гранични стойности за устройствената зона при следните допълнителни ограничения : Кинт.-0,6, максимална етажност E=2, максимална височина на надземните етажи H=7м, Пзастр.= 20%, Позел.=60%.
- Заданието и проекта следва да се съгласуват в съответствие с чл.125а, ал.7 от Закона за устройство на територията с РИОСВ.

2. Инвестиционен проект за строителство на „Обслужваща сграда за организиране и демонстриране на исторически възстановки на открито и закрито с приемна зона”

Препоръчителната застроена площ на ниво е до 300 м². Общата застроена площ следва да се съобрази с изискванията на ПУП за имот 38652.31.872 / Кинт.-0,6, максимална етажност Е=2, максимална височина на надземните етажи Н=7м, Пзастр.= 20%, Позел.=60%.

ОБЩИ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ФУНКЦИОНАЛНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ:

Функционалната организация, всички площи и обеми следва да бъдат в съответствие с предвидените интерпретационни и интерактивни дейности съгласно дейност А от настоящото задание – „Концепция за дейности за създаване на приемна зона и организиране на зона за туристически атракции – исторически възстановки и игри на открито” ;

Изпълнителят следва да се предложи иновативно решение за организиране на обслужваща сграда с дейности за осъществяване на историческите възстановки и приема и обслужването на посетителите със следните зони:

- Приемна зона с фоайе
- Административно - Обслужваща зона с пространства за исторически възстановки на закрито, таверна и възможност за демонстрация на приготвяне на храна по средновековни рецепти.
- Открита площ с място за паркиране и връзка към зона за исторически възстановки и игри на открито.

Около входа на сградата следва да се оформи фоайе, където се разполагат: контрол за достъпа в обособени зони от сградата, аудиогидове и вертикална комуникация. Следва да се предвиди асансьор предназначен за трудноподвижни посетители.

Първи етаж

- Фоайе с контрол на достъпа – приемна зона.
- Пространства за възстановки и интерпретации за закрито;
- Помещения за обслужване на атракциите на закрито и открито;
- Таверна с възможност за дегустации на средновековна кухня и напитки.
- Към обособените зони следва да се предвидят санитарни възли:

Втори етаж:

- Пространства за възстановки и интерпретации за закрито;
- Помещения за обслужване на атракциите на закрито и открито;
- Към обособените зони следва да се предвидят санитарни възли:

В пространствата за възстановки и интерпретации на закрито на първи и втори етаж следва да се предвидят следните дейности:

ПРЕДСТАВЯНЕ НА СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРСКА КУХНЯ:

- пространства за производство на тестени изделия, печени в пещ.
- пространства за представяне на българската кухня от периода на българското

средновековие;

- дегустация на напитки;
- пространства за приготвяне на ястия от посетителите по традиционни рецепти - оборудвана кухня, огнища на открито и места за дегустиране на традиционни ястия на открито и закрито.

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ЗАНАЯТИ /обособени пространства /:

- грънчарство, зона за изработване на керамични изделия;
  - кожарство, зона за обработка на кожа;
  - тъкачеството, зона за изработване на керамични изделия;
  - обработка на кост, зона за изработване на керамични изделия;
  - ковачество, златарство, зона за отсичане на средновековни монети,
  - писане върху пергамент със средновековна селекция от книжни пособия.
- Демонстрация на българска книжовност и култура, от периода на Средновековието - пространство за написване на жития на светци и царе под светлината на лоена свещ. Демонстрация на инструменти на средновековния хронист, като пера, пергаменти, багрила, печати и др, показващи на широката публика процеса по създаването на източниците, от които днес черпим сведения за българското минало.

ПРОСТРАНСТВА ЗА ЗАБАВЛЕНИЯ:

- възстановки на средновековна музика и танци;
- възстановки на игри.

ВЪЗСТАНОВКИ И ИНТЕРПРЕТАЦИИ НА ВОЕННО МАЙСТОРСТВО

- пространства за демонстрация на методите и спецификите за водене на средновековния бой, който е бил неизбежна част от ежедневието на средновековните жители. Разнообразна селекция от автентични за периода български, ромейски, латински и османски оръжия,
- пространства за трансформация на посетителите в бронирани и въоръжени средновековни войни, готови за сражение с врага. Изпробване на елементи от стандартното за българския средновековен боец снаряжение, като шлемове, бронирани ръкавици или тежки щитове, покриващи по-голямата част от тялото.
- пространства за демонстрации на средновековна фехтовка в пълно бойно снаряжение, на средновековен бой.

ИНТЕРАКТИВНИ ИНТЕРПРЕТАЦИИ НА ТРАДИЦИИ И ОБИЧАИ, СРЕДНОВЕКОВЕН БИТ, ЗАБАВЛЕНИЯ, ВОЕННО МАЙСТОРСТВО с използване на информационни и комуникационни технологии /ИКТ/:

Да се предвидят пространства за туристически атракции на открито и закрито с възможност за реализиране на ролеви игри, с тематично използване на информационни и комуникационни технологии за представяне на културното наследство в среда на 3D за подобряване на обратната връзка с посетителите:

ЗОНА ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ НА СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРСКА КУХНЯ С ИКТ - визуализации и интерпретации в 3D среда;

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ЗАНАЯТИ С ИКТ- визуализации и интерпретации в 3D среда:

- грънчарство, зона за изработване на керамични изделия;
  - кожарство, зона за обработка на кожа;
  - тъкачеството, зона за изработване на керамични изделия;
  - обработка на кост, зона за изработване на керамични изделия;
  - ковачество, златарство, зона за отсичане на средновековни монети,
  - зона за писане върху пергамент със средновековна селекция от книжни пособия
- Демонстрация на българска книжовност и култура, от периода на Средновековието - пространство за написване на жития на светци и царе под светлината на лосена свещ. Демонстрация на инструменти на средновековния хронист, като пера, пергаменти, багрила, печати и др, показващи на широката публика процеса по създаването на източниците, от които днес черпим сведения за българското минало.
- ИГРОВИ ПРОСТРАНСТВА ЗА ЗАБАВЛЕНИЯ /интерактивни интерпретации с ИКТ- визуализации и интерпретации в 3D среда/:

- възстановки на средновековна музика и танци
- възстановки на игри

ИГРОВА ЗОНА ЗА ВЪЗСТАНОВКИ И ИНТЕРПРЕТАЦИИ НА ВОЕННО МАЙСТОРСТВО С ИКТ

- пространства за демонстрация на методите и спецификите за водене на средновековния бой, който е бил неизбежна част от ежедневието на средновековните жители. Представяне на Разнообразна селекция от автентични за периода български, ромейски, латински и османски оръжия- визуализации и интерпретации в 3D среда;
- пространства за 3D трансформация на посетителите в бронирани и въоръжени средновековни войни, готови за сражение с врага. Изпробване на елементи от стандартното за българския средновековен боец снаряжение, като шлемове, бронирани ръкавици или тежки щитове, покриващи по-голямата част от тялото - визуализации и интерпретации в 3D среда;
- пространства за демонстрация на умения в стрелба по мишени с български боен лък или средновековен арбалет - визуализации и интерпретации в 3D среда;
- пространства за демонстрации на средновековна фехтовка в пълно бойно снаряжение, на средновековен бой - визуализации и интерпретации в 3D среда.

При проектирането на функционалната организация следва да се предвидят помещения и зони за следното оборудване:

Контрол на достъп през турникет; Автоматична разплащателна машина за входни билети.; Автомобилна бариера (за вход и изход); Автоматична разплащателна машина за паркинг.; Централизирано управление със сървър и софтуер за централизирано управление ; тур-гайд система; киоск; система за достъп и билети /паркинг/; КИОСК за външен монтаж – съобразно интерактивни точки; КИОСК за вътрешен монтаж- съобразно функционална организация; информационни табели и указателни знаци; Устройства за панорамно наблюдаване; WI-FI зона със съответния брой точки;

В пространствата следва да се осигури възможност за разполагане на следното

оборудване

- екрани и "touch screen" екрани, управляващи компютри, проектори (вкл. за фасадно проектиране), озвучителни системи, оборудване за визуализация на съдържание и внедряване на съдържание, аксесоари за тематичен фон и декори за инсталации, художествено осветление, информационна маса, оборудване и костюми за възстановки и интерпретации, обзавеждане за възстановки и интерпретации, градинско обзавеждане и други в съответствие с концепцията по точка „а”.

Проектът се изработва във фаза идеен проект.

Необходимостта от изготвянето на тази фаза на проектиране е продиктувана от факта, че е необходимо концепцията за обемно-пространственото решение да се съгласува с Възложителя и да се приложи от Исторически музей Севлиево. Архитектурно-художественият образ да се съобрази с изискванията, произтичащи от контекста и изискванията на ПУП. Идеиният проект по част архитектура следва да се представи в следния обем и съдържание: ситуационно решение - в М 1:200; разпределения, разреди, фасади - в М 1:100 или М 1:200; обяснителна записка, която пояснява предложените решения, тяхната целесъобразност и постигнатите технико-икономически показатели. За изясняване на обемно-пространственото решение следва да се представят по преценка на проектанта - аксонометрични изгледи, перспективни погледи, фотомонтажи, компютърна визуализация и др.

Идеиният проект трябва да съдържа следните части:

- част „Архитектура” - с раздели, съгласно изискванията по чл.15-18 от наредба №4 за обхвата и съдържанието на инвестиционните проекти в обем за целите на настоящото задание, достатъчен за съгласуване по чл.141от ЗУТ ;
- част „Конструкции”, обяснителна записка с препоръки за изпълнение, съответна на разделите по част „Архитектура“;
- част „Организация и изпълнение на строителството”, обяснителна записка с препоръки за изпълнение, съответна на разделите по част „Архитектура“;
- част „Електроинсталации”, обяснителна записка с препоръки за изпълнение, съответна на разделите по част „Архитектура“;
- част „В и К” , обяснителна записка с препоръки за изпълнение, съответна на разделите по част „Архитектура“;
- част „Вертикална планировка”, обяснителна записка с препоръки за изпълнение, съответна на разделите по част „Архитектура“;
- част „ОВиК”, обяснителна записка с препоръки за изпълнение, съответна на разделите по част „Архитектура“;

Към отделните части да се прилагат количествени сметки и спецификации на основните материали.

Идеиният инвестиционен проект се представя в **три екземпляра на хартиен носител и един екземпляр на електронен носител\PDF или еквивалент**).

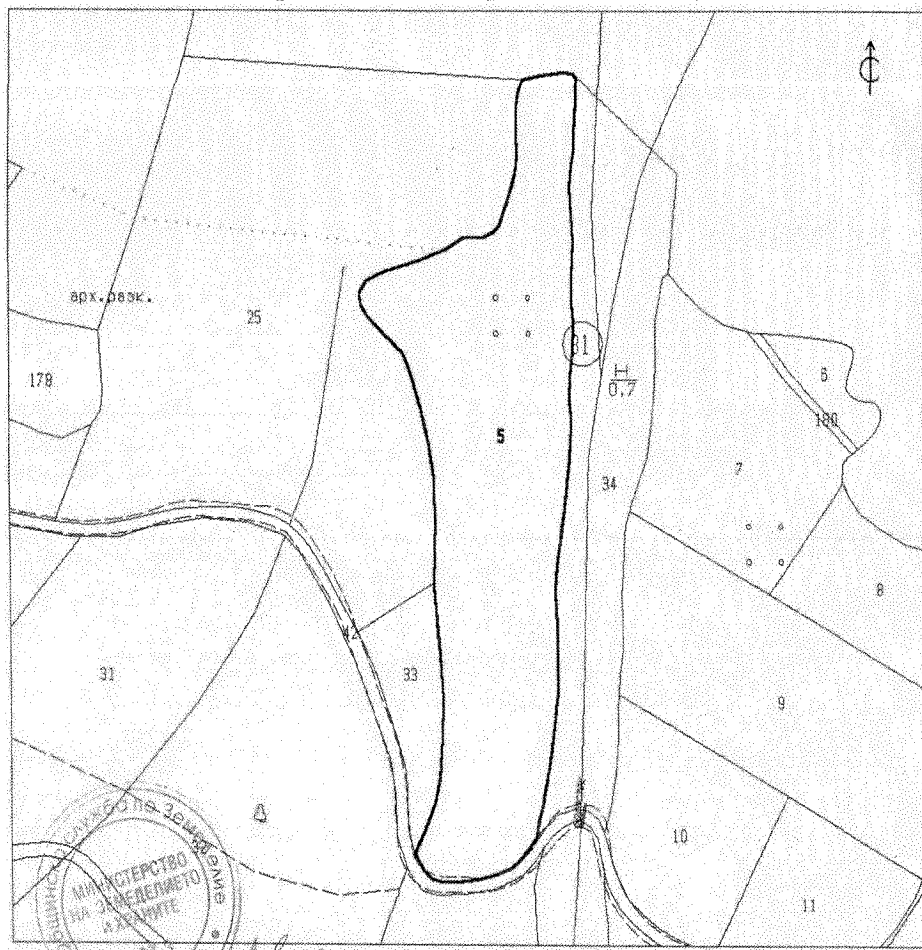
Всички части да се изготвят по обем и съдържание, съответстващи на Наредба №4 за обхвата и съдържанието на инвестиционните обекти от 21.05.2001 г. на МРРБ, фаза идеен проект и за целите на настоящото задание, в обем достатъчен за съгласуване по чл.141от ЗУТ.

Отделните части на проекта да са съгласувани от проектантите, като се вземат предвид и всички останали изисквания на националното законодателство и от ратифицираните от Р. България международни документи по защитата, опазването, експонирането и управлението на културното наследство.

Проектите се окомплектоват и съгласуват по реда на ЗУТ, ЗКН, наредбите към тях и всички действащи нормативни актове.

в) Идеен проект за визуализиране на туристическите атракции с решение за разполагане на мобилна техническа инфраструктура за организиране на туристическите атракции в имот 031005 съгласно концепцията по точка „а“, обемно-пространствено решение, в съответствие с точка „б“ и задание;

Зона за исторически възстановки и игри. Следва да се изготви схема за поставяне на съоразения за туристически атракции в имот 031005.

Изпълнителят следва да се предложи иновативно решение за представяне на традиции, средновековен бит, занаяти, забавления и военно изкуство на открито. Да се предвидят зони за исторически възстановки и игри на открито както следва:

СЕЗОННО ПРЕДСТАВЯНЕ НА СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРСКА КУХНЯ НА ОТКРИТО:

- зона за приготвяне на полуготови ястия /подготвени в обекта по точка „б“ от посетителите по традиционни рецепти на открито ;
- зони за предлагане и дегустиране на традиционни ястия и напитки, на открито.

СЕЗОННО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ЗАНАЯТИ НА ОТКРИТО/обособени зони с обслужване от обекта по точка „б“/:

- гърнчарство, зона за демонстриране изработване на керамични изделия;
- кожарство, зона за обработка на кожа;

- тъкачеството, зона за изработване на керамични изделия;
  - обработка на кост, зона за изработване на изделия за бита и украшения от кост;
  - ковачество, златарство, зона за отсичане на средновековни монети,
- ЗОНИ ЗА ЗАБАВЛЕНИЯ НА ОТКРИТО/обособени зони с обслужване от обекта по точка „б“/:**

- възстановки на средновековна музика и танци
- възстановки на игри

Разполага се в обхвата на сглобяем аудиториум с до 200 места за сядане.

ЗОНА ЗА ВЪЗСТАНОВКИ И ИНТЕРПРЕТАЦИИ НА ВОЕННО МАЙСТОРСТВО/обособени зони с обслужване от обекта по точка „б“/:

- Зони за демонстрация на методите и спецификите за водене на средновековния бой на открито;

- Зони за демонстрация на умения в стрелба по сламени мишени с български боен лък или средновековен арбалет.

- зони за демонстрации на средновековна фехтовка в пълно бойно снаряжение, на средновековен бой.

Разполага се в обхвата на сглобяем аудиториум с до 200 места за сядане.

Следва да се предвиди място за разполагане на временни съоразения за демонстриране на описаните сезонни туристически атракции и място за монтаж на сглобяем аудиториум с 200 места и място за разширение с мобилни трибуни за 300 места при масови мероприятия и състезания за наблюдение на исторически възстановки и събития в съответствие с концепцията по точка „а“;

ДЕМОНСТРИРАНЕ НА ИНТЕРАКТИВНИ ИНТЕРПРЕТАЦИИ НА ТРАДИЦИИ И ОБИЧАИ, СРЕДНОВЕКОВЕН БИТ, ЗАБАВЛЕНИЯ, ВОЕННО МАЙСТОРСТВО С ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ /ИКТ/ НА ОТКРИТО /обособени зони с обслужване от обекта по точка „б“/:

Да се предвидят пространства на открито с възможност за реализиране на ролеви игри, с използване на информационни и комуникационни технологии /ИКТ/ в 3D среда - обособени зони с обслужване от обекта по точка „б“:

Зоните за демонстриране на интерактивни интерпретации се организират като самостоятелни тематични игрови зони за деца и в съответствие с конвенционалните зони за исторически възстановки:

- **ЗОНА ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ НА СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРСКА КУХНЯ С ИКТ ;**

- **ПРЕДСТАВЯНЕ НА ЗАНАЯТИ с ИКТ:**

- гърнчарство, зона за изработване на керамични изделия;
- кожарство, зона за обработка на кожа;
- тъкачеството, зона за изработване на керамични изделия;
- обработка на кост, зона за изработване на керамични изделия;

- ковачество, златарство, зона за отсичане на средновековни монети,
- ИГРОВИ ЗОНИ ЗА ЗАБАВЛЕНИЯ /интерактивни интерпретации с ИКТ- в 3D среда /:
- възстановки на средновековна музика и танци;
- възстановки на игри ;

Следва да се представи обяснителна записка и идейно ситуационно решение на приемната зона и схема на зоната за туристически атракции – исторически възстановки и игри на открито в подходящ мащаб за изясняване на целите на Концепцията. Изготвя се от специалист архитект и археолог-специалист исторически възстановки. Представя се в три екземпляра на хартиен носител и един екземпляр на електронен носител (PDF или еквивалент) .

Разполагането на временни съоразения за туристически атракции в охранителната зона на „Антична и средновековна крепост „Хоталич“ в землището на с. Кормянско, общ. Севлиево - граници съгласно одобрен от министъра на културата протокол на междуправителствена комисия от 02.10.2008 г., назначена със Заповед № РД-09-589/11.09.2008 г. на министъра на културата /писмо № 3253/16.10.2008г. на НИПК/ и в съответствие с предписания за опазване на територията на археологическия паметник на културата „Антична и средновековна крепост „Хоталич“ в землището на с. Кормянско, общ. Севлиево, и на охранителната му зона., следва да бъде съобразено със следните «Предписания за опазване на територията на охранителната зона на паметника на културата:

- Определя се като територия за археологическо наблюдение.
- Всички строителни, изкопни, насипни, добивни, мелиоративни и други дейности задължително се предхождат от сондажно археологическо проучване, което да изясни липсата или наличието на археологически структури»

Идеен проект – схема за поставяне на временни съоразения на зоната за туристически атракции в границите на охранителната зона следва да се съгласува с МК съгласно ЗКН.

2. ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ИЗПЪЛНИТЕЛИТЕ

2.1.ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ЧЛЕНОВЕТЕ НА ЕКИПА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ

2.1.2. Екип за изпълнение

2.1.2.1. Ръководител на екипа - архитект, който да притежава пълна проектантска правоспособност по Закона за камарите на архитектите и инженерите в инвестиционното проектиране /ЗКАИИП/ или еквивалентна.

2.1.2.2. Проектант по част архитектура – висше образование – Архитект, който да отговаря на следните минимални изисквания на Възложителя:

- а) да притежава пълна проектантска правоспособност по Закона за камарите на архитектите и инженерите в инвестиционното проектиране /ЗКАИИП/ или еквивалентно;
- б) да притежава удостоверение за вписване в регистъра на лицата по чл. 165, ал. 1 от Закона за културното наследство или еквивалентно.

2.1.2.3. Проектант по част „Водопровод и канализация“– строителен инженер – „Водопровод и канализация“ или еквивалентна, който да притежава пълна проектантска правоспособност по Закона за камарите на архитектите и инженерите в

инвестиционното проектиране /ЗКАИИП/.

2.1.2.4. Проектант по част „Електрическа” – електроинженер(или еквивалентен), който да притежава пълна проектантска правоспособност по Закона за камарите на архитектите и инженерите в инвестиционното проектиране /ЗКАИИП/ (или еквивалентен).

2.1.2.5. Проектант по част „ОВиК” –инженер ОВиК(или еквивалентен), който да притежава пълна проектантска правоспособност по Закона за камарите на архитектите и инженерите в инвестиционното проектиране /ЗКАИИП/ (или еквивалентен).

2.1.2.6. Проектант по част „Конструкции” – строителен инженер, специалност „Промислено и гражданско строителство” (или еквивалентна), който да притежава пълна проектантска правоспособност по Закона за камарите на архитектите и инженерите в инвестиционното проектиране /ЗКАИИП/ (или еквивалентен).

2.1.2.7 Специалист исторически възстановки - археолог, с опит в дейности свързани с исторически възстановки организирани в зона на обекти на недвижимото културното наследство от средновековието и в музейни обекти представляващи епохата на средновековието по българските земи. Опитът се доказва с референция за участие в организирането на дейности свързани с исторически възстановки на бит, обичаи и занаяти от българските земи от епохата на средновековието.

Обстоятелствата се доказват със съответните документи съгласно нормативната уредба. Допуска се две и повече дейности да се извършват от член на екипа със съответната доказана правоспособност съгласно нормативната уредба.

III.НОРМАТИВНА УРЕДБА

Проектът да е изпълнен в съответствие със ЗУТ, Закона за културното наследство/ЗКН/, Наредба № 4 за обхвата и съдържанието на инвестиционните проекти; Наредба №4 от 01.07.2009 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на строежите в съответствие с изискванията за достъпна среда за населението, включително за хората с увреждания и с отчитане изискванията на Наредба №13-1971 от 29.10.2009 г за строително-технически правила и норми за осигуряване на безопасност при пожар; Наредба №2/23.03.2005г. за проектиране, изграждане и експлоатация на водоснабдителни системи; Наредба №Н-4/08.10.2013г. за условията и реда за представяне на културните ценности.

Изготвил: **Заличени обстоятелства
по чл.2 от ЗЗЛД**

Стефан Тотевски – Началник отдел „Строителство и ремонти”